

356.33:615.4

VOJENSKÁ FARMACIE A JEJÍ ÚKOLY

Podplukovník PhMr. Jiří PETERA

katedra organizace vojenského zdravotnictví VLVDÚ JEP v Hradci Králové

Vznik oboru vojenské farmacie

V současných podmínkách dochází v armádě k neustálému a prudkému růstu úkolů a požadavků kladených na zdravotnickou službu, a to jak po stránce kvantitativní, tak i po stránce kvalitativní. Počet úkolů a povinností zdravotnické služby jak v mírových podmínkách, tak i, a to hlavně, v podmínkách ozbrojeného zápasu prudce stoupá. Kromě toho však je celá zdravotnická služba armády stavěna před četné nové, kvalitativně odlišné úkoly, jejichž splnění je nutné při plnění základního úkolu vojenské zdravotnické služby — likvidovat u příslušníků bojující armády následky použití zbraní hromadného ničení nepřitelem, zachovat jejich bojeschopnost a umožnit jim plnění dalších úkolů při obraně socialistické vlasti. Složitost, různorodost a náročnost těchto úkolů si nutně vyžádala hlubokou specializaci jednotlivých oborů zdravotnické služby a přesnou klasifikaci jednotlivých oborů vojenského zdravotnictví. Bylo nutno přesně stanovit pro každý obor místo v obecném systému zdravotnického zabezpečení vojsk, určit náplň jeho činnosti, předmět, obsah a metodu jeho práce.

Jedním z nových oborů vojenského zdravotnictví, který právě tak jako ostatní obory vzniká jako nutný výsledek potřeby společenské praxe, je obor vojenské farmacie. Mezi ostatními obory vojenského zdravotnictví je obor vojenské farmacie oborem zvláštním, a to v tom smyslu, že zkoumá a řeší ty otázky, které činnost ostatních oborů zabezpečují, nejsou však jimi zkoumány a řešeny.

Z hlediska obsahu je vojenská farmacie oborem, který se zabývá výzkumem, výrobou a kontrolou veškerého zdravotnického materiálu a zabezpečením tímto materiálem v podmínkách armády, a to především v podmínkách válečných.

Náplň vojenské farmacie byla donedávna nespřímně omezována na pouhé zdravotnické zásobování, a to ještě v zúženém smyslu pouhé distribuce zdravotnického materiálu. K tomuto mylnému pochopení náplně činnosti vojenských farmaceutů přispělo hlavně to, že vojenští farmaceuti obhospodařují veškerý zdravotnický materiál, a dále i to, že bývalá lékárenská služba byla vřazena do rámce zdravotnické služby jako zásobovací složka.

Podnětem ke vzniku a kvalitativnímu vývoji oboru vojenské farmacie se stala objektivní nutnost plně zabezpečit použití všech poznatků a metod lékařských oborů za složitých podmínek zdravotnického zabezpečení vojsk, v nichž bude zdravotnická služba v případě soudobé války pra-

covat. Tyto podmínky jsou určovány jak možným použitím zbraní hromadného ničení a složitostí a rozmachem operací, tak i vlivem ekonomického potenciálu státu na vedení války.

Vývoj vojenského zdravotnictví a prudce vzrůstající požadavky na zdravotnické zabezpečení bojujících vojsk kladou tedy v současné době požadavky nikoli jen na pouhé zásobování zdravotnickým materiálem, ale na komplexní zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem a zdravotnickou technikou. To zahrnuje kromě zásobovací činnosti i vlastní výrobu léků v polních farmaceutických zařízeních, přezkušování kvality a kvantity přísunovaných, vyráběných nebo ukořistěných léků, léčiv a zdravotnického materiálu a v neposlední řadě i prevenci poškození a opravy zdravotnického materiálu a zdravotnické techniky. Vývoj vojenského zdravotnictví tedy podstatně rozšířil objem prací vojenské farmacie a ukázal, že zdravotnické zásobování není jediným úkolem vojenské farmacie, dokonce ani ne úkolem hlavním. Toto zúžení náplně oboru a omezení činnosti vojenských farmaceutů pouze na činnost zásobovací bylo v minulé době příčinou neustálého narůstání rozporu mezi omezeným rozsahem činnosti a mezi stále vzrůstajícími požadavky, kladenými ostatními obory vojenského zdravotnictví na odbornou náplň oboru vojenské farmacie. Vzniklý rozpor si nakonec vynutil stanovení nové kvalitativní náplně oboru a tím zároveň i stanovení nových požadavků na odbornou činnost vojenských farmaceutů.

Vojenská farmacie jako soustava sil a prostředků

Z hlediska úkolů, které jako jeden z oborů vojenského zdravotnictví plní, je vojenská farmacie soustavou sil a prostředků organizovaných a řízených podle jednotného principu, soustavou, která zajišťuje nepřetržitou včasnou a úplnou realizaci všech požadavků kladených na materiálně technické zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem.

Pod pojem materiálně technického zabezpečení zdravotnickým materiálem řadíme veškerou organizační a odbornou činnost vojenských farmaceutů, směřující k účinnému, včasnému a úplnému zabezpečení všech pracovišť zdravotnické služby materiálem v množství a kvalitě, které jsou nutné pro druh a rozsah zdravotnické pomoci na nich poskytované. Materiálně technické zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem tvoří tedy souhrn opatření na úseku — organizace sil a prostředků vojenské farmacie,

- výroby lékových forem,
- farmaceutické analýzy a kvalitativního přezkušování zdravotnického materiálu,
- zásobování zdravotnickým materiálem,
- vývoje, výroby, provozu a oprav zdravotnické techniky.

Příslušnými opatřeními v jednotlivých úsecích materiálně technického zabezpečení jsou uplatňovány poznatky farmaceutických a jiných oborů pro zabezpečení činnosti zdravotnické služby v podmínkách armády.

Uvedená opatření zahrnují pak tyto hlavní úkoly:

Na úseku organizace sil a prostředků vojenské farmacie:

- stanovení organizace sil a prostředků vojenské farmacie v míru a za války, určení způsobů jejich použití, stanovení zásad jejich provozu, řízení a manévru jimi,
- vytvoření sil a prostředků vojenské farmacie a stanovení jejich optimálního rozmístění.

Na úseku zásobovací činnosti:

- stanovení skladby a výše zásob zdravotnického materiálu a zdravotnické techniky a stanovení jejich určení,
- plánování a zabezpečení výroby zdravotnického materiálu,
- vytvoření zásob zdravotnického materiálu a zdravotnické techniky a jejich rozmístění,
- stanovení zásad plánování a realizace materiálně technického zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem.

Na úseku výroby lékových forem:

- zabezpečení výroby léků v polních farmaceutických zařízeních,
- využívání poznatků a závěrů galenické farmacie při výrobní činnosti v polních farmaceutických výrobních zařízeních a aplikace těchto poznatků na zvláštní podmínky práce těchto zařízení v poli.

Na úseku farmaceutické analýzy a kvalitativního přezkušování zdravotnického materiálu:

stanovení způsobů a rozsahu kontroly léků, léčiv a zdravotnického materiálu s přihlédnutím k speciálním podmínkám a potřebám této činnosti za války.

Na úseku provozu a oprav:

zabezpečení provozu a oprav zdravotnického materiálu a zdravotnické techniky v míru i za války.

Plnění těchto úkolů, tvořících v celku základní složky materiálně technického zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem, vyžaduje od všech vojenských farmaceutů především

hluboké odb. znalosti všech farmaceutických oborů. Dále pak vyžaduje dokonalý přehled a důkladné seznámení s otázkami organizace vojenského zdravotnictví, s problémy týlového zabezpečení, s otázkami takticko-operačními, a v nutném rozsahu i s poznatky technických a společenských oborů. Kromě vysoké úrovně odborné a vojenské odborné připravenosti všech příslušníků vojenské farmacie musí být zajištěny všechny úkoly tvořící materiálně technické zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem i vytvořením příslušných odborných farmaceutických pracovišť, která by umožňovala jak svou účelně stanovenou organizační strukturou a vhodným kádrovým vybavením, tak i svým odpovídajícím materiálním zabezpečením tyto úkoly řádně plnit. Řádné zajištění všech úkolů, které vojenská farmacie pro zdravotnické zabezpečení armády plní, vyžaduje, aby tyto úkoly byly plněny na podkladech získaných vědeckovyzkumnou činností.

Závěrem této části je možno shrnout:

Potřeba zabezpečení složitých úkolů zdravotnické služby v příští válce si vynutila změnu dřívější koncepce činnosti vojenské farmacie. Od pouhého zásobování a zabezpečování zdravotnickým materiálem bylo nutno přejít k vědeckovyzkumnému řešení naléhavých odborně farmaceutických otázek. Společenská praxe, která nutí tyto otázky řešit, zákonitě vyžaduje i zvyšování odborné a odborné vojenské kvalifikace všech vojenských farmaceutů a vytvoření, popřípadě přizpůsobení odborných farmaceutických pracovišť v armádě těmto úkolům.

Vojenská farmacie jako vědní obor

Vojenská farmacie jako vědní obor je nastavbovým oborem farmacie. Zkoumá a řeší otázky, které nejsou řešeny ani dosavadními obory farmacie, ani jinými vědními obory. Obor vojenské farmacie se tedy stává samostatným vědním oborem s vlastním předmětem zkoumání a se specifickými metodami zkoumání.

Předmětem zkoumání vojenské farmacie jako vědního oboru je zkoumání objektivních zákonitostí určujících využití poznatků farmaceutických a jiných vědních oborů při zabezpečování armády zdravotnickým materiálem a zkoumání zákonitostí vztahů mezi nutností zabezpečení podle potřeb armády a možnostmi jejich uskutečnění v míru. Na základě výsledků zkoumání stanoví obor optimální řešení, které je odrazem obecných zákonitostí farmaceutických věd ve zvláštních podmínkách armády.

Cílem vědeckovyzkumné práce oboru vojenské farmacie je zpracovat na základě zkoumání, odhalování a poznávání zákonitostí v materiálně technickém zabezpečení vojenské zdravotnické služby návrhy na odpovídající způsoby a formy materiálně technického zabezpečení, na neustá-

lý rozvoj vojenské farmacie jako celku a rozvoj jednotlivých odvětví oboru.

O b s a h e m zkoumání oboru je

- zkoumání zkušeností materiálně technického zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem v minulých válkách;
- zkoumání odlišností materiálně technického zabezpečení zdravotnické služby v armádě oproti způsobům zabezpečení civilního zdravotnictví;
- zkoumání optimální organizace sil a prostředků vojenské farmacie, která by odpovídala organizaci a činnosti vojenského zdravotnictví a plně je zabezpečovala;
- zkoumání způsobů nejefektivnějšího materiálně technického zabezpečení požadavků a úkolů kladených na vojenské zdravotnictví;
- zkoumání vlivů ekonomických faktorů na materiálně technické zabezpečení úkolů vojenského zdravotnictví a zkoumání dosahu tohoto vlivu na organizaci a činnost sil a prostředků zdravotnické služby a na organizaci a úkoly polních farmaceutických zařízení za války;
- zkoumání možností aplikace způsobů výroby lékových forem ve farmaceutických zařízeních v poli a zkoumání možností nejvhodnějšího a nejúčinnějšího zabezpečení polních zdravotnických zařízení výrobou tohoto materiálu ve zvláštních podmínkách ozbrojeného zápasu;
- zkoumání nejvhodnějších způsobů kvalitativního a kvantitativního přezkušování zdravotnického materiálu v polních farmaceutických zařízeních, zkoumání rozsahu a druhů nutných zkušebních metod a nejvhodnější organizace kontrolní činnosti za války;
- zkoumání potřeb a možností pro určení optimální skladby zásob, odpovídající druhům a rozsahu zdravotnické pomoci poskytované na jednotlivých stupních zdravotnické služby v poli na základě farmakodynamických, farmakologických a farmakoterapeutických účinků léků a léčiv a na základě určení a vlastností ostatních druhů zdravotnického materiálu;
- zkoumání vlivů druhů kapacit a rozložení výrobních farmaceutických zařízení zemí příštího možného válčiště na materiálně technické zabezpečení zdravotnické služby bojujících vojsk.

Z hlediska předmětu zkoumání má výzkum v oboru vojenské farmacie tyto h l a v n í ú k o l y:

1. zkoumat a odhalovat zákonitosti v materiálně technickém zabezpečení vojenské zdravotnické služby zdravotnickým materiálem;
2. na základě poznávání těchto zákonitostí nalézt takové způsoby a formy materiálně technického zabezpečení, které by umožňovaly co nejlepší zabezpečení úkolů a činnosti zdravotnické služby.

Mezi tyto způsoby a formy se řadí

- stanovení zásad organizace materiálně technického zabezpečení v míru a za války;
 - stanovení úkolů a organizace sil a prostředků vojenské farmacie a stanovení zásad a způsobů jejich řízení, manévru a provozu;
 - vytvoření potřebných sil a prostředků vojenské farmacie a jejich nejvhodnější rozmístění;
 - stanovení způsobů výroby léků ve výrobních farmaceutických zařízeních a organizační, materiálové a kádrové zabezpečení výroby;
 - stanovení způsobů a rozsahu kontroly léků, léčiv a zdravotnického materiálu;
 - stanovení skladby, výše a určení zásob zdravotnického materiálu, zpracování návrhů na jejich rozmístění podle určení a stanovení způsobů zásobování;
 - plánování a zabezpečení výroby zdravotnického materiálu v národním hospodářství pro potřeby ČSLA;
3. zpracovat odpovídající tomu požadavky na přípravu zdravotnické služby a jejich všestranné zabezpečení;
 4. studovat a zevšeobecňovat zkušenosti bojové a operační přípravy vojsk a štábů a vytyčit zásady výcviku a výchovy vojenských farmaceutů a ostatních příslušníků zdravotnické služby v souladu s požadavky kladenými na materiálně technické zabezpečení zdravotnické služby v příští možné válce;
 5. určovat nutné směry rozvoje vojenské farmacie jako celku i směrů rozvoje jejích jednotlivých součástí.

Předmět oboru vojenské farmacie, cíl, obsah i úkoly, které obor v rámci svého obsahu plní, vyžadují co nejužší návaznost oboru na ostatní obory vojenského zdravotnictví, především na obor organizace vojenského zdravotnictví a součinnost s nimi.

Řešení otázek všech oborů vojenského zdravotnictví podstatně ovlivňuje řešení otázek oboru vojenské farmacie. Avšak i otázky materiálně technického zabezpečení a závěry vědeckovýzkumné práce v oboru vojenské farmacie nutně zpětně ovlivňují i ostatní obory vojenského zdravotnictví, především stanovením některých důležitých a nutných omezujících podmínek.

Metodika výzkumné práce

Široký rozsah zkoumaných vztahů a zákonitostí si vynucuje komplexní používání dílčích metodických postupů a metod, jejichž poměr ke komplexní metodě vědeckovýzkumné práce je určen samým zkoumaným předmětem. Jednotlivé metodické postupy jsou určovány povahou zkoumaného tématu a současnou fází výzkumné práce.

Při řešení výzkumných úkolů oboru je nutno používat jak metodu historickou, pomocí níž jsou posuzovány nové teoretické závěry srovnáváním a vyhodnocováním zkušeností na úseku materiálně technického zabezpečení, tak i metody experimentální, logické úvahy a metody statistické. Tyto metody musí být však neustále propracová-

vány a upřesňovány a tvoří základ pro zavádění dalších progresivních metodických postupů, které vedou k stále větší objektivizaci výzkumných závěrů. Metody a metodické postupy vědeckovýzkumné práce musí být vždy v plném souladu se zavedenou metodikou toho vědního oboru, jehož závěry se pro vědeckovýzkumnou práci využívají.

Vědeckovýzkumnou práci v oboru vojenské farmacie si vynucují požadavky praxe, požadavky, které vznikají při materiálně technickém zabezpečení zdravotnické služby za války. Jejich výsledky jsou podkladem pro organizátorskou, řídicí a normotvornou práci řídicích orgánů zdravotnické služby a vojenské farmacie na všech stupních a jsou zároveň i nezbytným předpokladem pro zajištění dalšího a rychlého rozvoje všech ostatních oborů vojenského zdravotnictví. Tím se vědeckovýzkumná práce oboru vojenské farmacie řadí mezi faktory ovlivňující vysokou úroveň, funkční schopnost a bojovou pohotovost všech útvarů a zařízení zdravotnické služby Československé lidové armády.

Perspektivní směry vědeckovýzkumné práce

Současný stav vojenské farmacie a úkoly na ni kladené vyžadují, aby vědeckovýzkumná práce v oboru byla zaměřena na tyto otázky:

Na úseku organizace vojenské farmacie na otázky

- řízení a použití farmaceutických zařízení v poli a manévru těmito zařízeními
- organizace a provozu farmaceutických zařízení v poli,
- způsobů a možností krytí masové spotřeby léků a ostatního zdravotnického materiálu při vzniku hromadných zdravotnických ztrát v důsledku použití zbraní hromadného ničení,
- tvorby zásob, jejich skladby a otázky řízení zásobovací činnosti v poli při nerovnoměrné spotřebě zdravotnického materiálu, ovlivněné časovým a prostorovým rozložením zdravotnických ztrát,
- mechanizace a automatizace plánovacích, účetních a evidenčních prací,
- přípravy vojenských farmaceutů na činnost v poli,
- závislosti výroby léků v polních farmaceutických zařízeních na rozmachu operací,
- vlivu kapacit farmaceutické výroby státu na materiálně technické zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem.

Na úseku farmaceutických věd na otázky

- potřeby nových druhů léků a zdravotnického materiálu pro zdravotnické zabezpečení vzniku a vývoje nových druhů poškození lidského organismu v závislosti na válečné technice,

druhu používaných zbraní a způsobu jejich použití,

- kvalitativního přezkušování materiálu a farmaceutické analýzy léčiv a léků v polních podmínkách,
- využívání kořistního zdravotnického materiálu,
- materiálního vybavení zařízení vojenské farmacie v poli,
- ekonomiky a efektivnosti materiálního vybavení všech polních zdravotnických pracovišť,
- ochrany zdravotnického materiálu před účinky zbraní hromadného ničení,
- ochrany zdravotnického materiálu před nepříznivými vlivy zevního prostředí při skladování materiálu a při jeho provozu,
- životnosti zdravotnického materiálu při skladování a provozu,
- možných náhrad léků a obvazového materiálu za války,
- výroby lékových forem v polních farmaceutických zařízeních za ztížených podmínek.

Na úseku ostatního výzkumu na otázky

- ošetřování, ukládání a regenerace zdravotnického materiálu,
- paletizace materiálu a mechanizace skladištních prací.

Závěr

Vytvoření oboru vojenské farmacie jako samostatného, uceleného a jednotného systému znalostí o materiálně technickém zabezpečení zdravotnické služby zdravotnickým materiálem bylo přímým důsledkem zobecnění zkušeností z řízení materiálně technického zabezpečení v procesu přípravy a plnění složitých úkolů vojenského zdravotnictví. Vojenská farmacie nezobecňuje však pouze zkušenosti, nýbrž vytváří i předpoklady pro teoretické předvídaní vhodných způsobů, jak zajistit materiálně technické zabezpečení v různých podmínkách, zejména během ozbrojeného zápasu.

Na základě zkušeností z praktické činnosti, na základě změn v různých oblastech vojenského zdravotnictví a na základě poznatků ze zkušených cvičení se teorie vojenské farmacie neustále obohacuje a rozvíjí. Každodenní praxe je pro vojenskou farmacii kritériem správnosti zpracovaných závěrů a pouček a určuje cesty jejího dalšího rozvoje.

Souhrn

V článku jsou rozebrány příčiny vzniku, náplň práce a úkoly vojenské farmacie jako jednoho z oborů vojenského zdravotnictví. Je uveden předmět, cíl, obsah a metodika zkoumání oboru vojenské farmacie jako vědního oboru a jsou nastíněny některé perspektivní směry vědeckovýzkumné práce.